

Przyczyny nieskutecznego audytu zewnętrznego. Studia przypadków europejskich: BCCI, Marionnaud

Michał Ambroziak*

Streszczenie: W artykule poddano analizie autentyczne przypadki dotyczące szeroko pojętego udziału audytu zewnętrznego w fałszowaniu sprawozdań finansowych. Celem owej analizy było ustalenie przyczyn niskiej jakości audytu zewnętrznego, tj. zidentyfikowanie czynników istotnie ograniczających skuteczność audytu. Analizowane przypadki zaczerpnięto z praktyki gospodarczej krajów europejskich. Studia wyselekcjonowanych przypadków przeprowadzono na podstawie zarówno dokumentów pierwotnych (np. raportów opracowanych przez stosowne instytucje, orzeczeń sądowych, komunikatów stosownych władz), jak i opracowań o charakterze wtórnym (np. artykułów naukowych, artykułów prasowych, publikacji książkowych). Analizie poddano dwa przypadki: Bank of Credit and Commerce International (BCCI) oraz Marionnaud. Studia owych przypadków pozwoliły stwierdzić, że istnieją pewne uniwersalne (powtarzające się) przyczyny nieskutecznego audytu zewnętrznego.

Słowa kluczowe: fałszowanie sprawozdań finansowych, raporty, orzeczenia sądów

Wprowadzenie

Niniejszy artykuł poświęcony jest studiom wybranych przypadków nieskutecznego audytu zewnętrznego. W pracy poddano analizie dwa, zaczerpnięte z praktyki gospodarczej krajów europejskich, przypadki dotyczące szeroko pojętego udziału audytu zewnętrznego w fałszowaniu sprawozdań finansowych. Celem analizy było ustalenie przyczyn niskiej jakości audytu zewnętrznego, tj. zidentyfikowanie czynników istotnie ograniczających skuteczność audytu.

Wykorzystaną na potrzeby artykułu metodą badawczą była analiza dokumentów oraz literatury przedmiotu. Studia wyselekcjonowanych przypadków przeprowadzono na podstawie zarówno dokumentów pierwotnych (raportów opracowanych przez stosowne instytucje, orzeczeń sądowych, komunikatów stosownych władz), jak i opracowań o charakterze wtórnym (artykułów naukowych, artykułów prasowych, publikacji książkowych).

Ze względu na ograniczenia edytorskie, analizie poddano jedynie dwa przypadki, których wybór (dokonany przez autora artykułu) ma charakter całkowicie uznaniowy. Wśród

* dr Michał Ambroziak, Uniwersytet Warszawski, Wydział Zarządzania, Katedra Finansów i Rachunkowości, ul. Szturmowa 1/3, 02-678 Warszawa, e-mail: mambroziak@mail.wz.uw.edu.pl.

owych przypadków znalazły się zatem: z rynku brytyjskiego – Bank of Credit and Commerce International (BCCI), zaś z rynku francuskiego – Marionnaud¹.

1. Przypadek Bank of Credit and Commerce International (BCCI)/Price Waterhouse²

Przypadek BCCI jest przykładem jednego z najgłośniejszych europejskich skandali korporacyjnych ostatniej dekady XX wieku, w którym negatywną rolę odegrali również zewnętrzni audytorzy. Nielegalne i skrajnie nieetyczne praktyki, których dopuszczały się różne grupy interesów powiązane z brytyjskim bankiem doprowadziły do jego ostatecznego upadku w 1991 r. (Szczepańska i in. 2004: 38–39). Do głównych przyczyn nieskutecznego audytu zewnętrznego należy tu zaliczyć (Kerry, Brown 1992; Bingham 1992; *Complaints against...* 2006; *Sandstorm Report...* 1991; Arnold, Sikka 2001; Singh 2007):

- zaakceptowanie przez audytorów ograniczonego dostępu do istotnych części (oddziałów, filii) klienta, działającego w ramach rozbudowanej grupy kapitałowej,
- niezachowanie przez audytorów niezależności – świadczenie na rzecz badanej jednostki dodatkowych usług pozaaudytowych,
- nieetyczne (nieuczciwe) postępowanie audytorów,
- ignorowanie przez audytorów sygnałów ostrzegawczych,
- zatajanie przez audytorów istotnych informacji,
- niezachowanie przez audytorów należytej ostrożności i staranności podczas realizowanego badania.

BCCI, z główną siedzibą w Londynie, w latach 70. XX wieku podzielił swoją działalność na dwie części: działalność prowadzoną w Luksemburgu i działalność prowadzoną na Kajmanach. Audyt poszczególnych części powierzono dwóm niezależnym firmom audytorskim. Za audyt działalności prowadzonej w Luksemburgu odpowiedzialny był Ernst and Whinney (aktualnie Ernst and Young), natomiast za audyt działalności prowadzonej na Kajmanach – Price Waterhouse (aktualnie PricewaterhouseCoopers). Żaden z audytorów nie był upoważniony do badania całej działalności BCCI. Przykładowo, w 1986 r. Ernst and Whinney był audytorem 12 jednostek i oddziałów BCCI, podczas gdy Price Waterhouse badał 19 podmiotów. W konsekwencji, audytorzy jednej części BCCI nie znali dokładnie sytuacji drugiej części badanej grupy. Struktura ta umożliwiła kierownictwu BCCI ukrywanie pewnych faktów przed audytorami i manipulowanie finansami spółki. Manipulacje te polegały na: generowaniu fikcyjnych przychodów, wykazywaniu fikcyjnych aktywów – pożyczek, sprzeniewierzeniu środków uzyskanych z depozytów z jednoczesnym ukrywaniem zobowiązań z tytułu tych depozytów, nabywaniu własnych akcji w celu sztucznego zwiększenia kapitalizacji spółki. Przez ponad dekadę (do połowy lat 80.) żaden audytor nie zgłaszał obiektywnie do opisanej praktyki. Dopiero w 1986 r., po ujawnieniu wygenerowanej przez BCCI Kajmany straty znacznej kwoty środków pieniężnych, Ernst and Whinney zażądał od BCCI powierzenia badania całej grupy jednemu audytorowi. Ostatecznie, od

¹ Niniejsze opracowanie jest jednym z czterech artykułów M. Ambroziaka o tej tematyce. W swych pozostałych publikacjach autor poddał analizie łącznie pięć przypadków amerykańskich (Enron, WorldCom, Xerox, McKesson & Robbins, Lincoln Savings and Loan – LSL) oraz pięć innych (niż w niniejszym artykule) przypadków europejskich (Parmalat Finanziaria, Royal Ahold, Amrep, Paretti i Fiorini, Barings Bank).

² Aktualnie PricewaterhouseCoopers.

1987 r. samodzielnym audytorem został Price Waterhouse, który zdawał sobie sprawę z obaw zgłaszanych przez audytorów Ernst and Whinney.

Firma Price Waterhouse, poza badaniem sprawozdań finansowych jednostek wchodzących w skład grupy, świadczyła na rzecz BCCI usługi o charakterze pozaaudytowym. Po pierwsze, w wyniku zidentyfikowania przez audytorów Price Waterhouse pewnych słabości i braków w systemie kontroli wewnętrznej BCCI, w 1986 r. dział konsultingu Price Waterhouse opracował program zmian, których wprowadzenie miało na celu zwiększyć skuteczność owego systemu. Rekomendowane przez konsultantów zmiany zostały przez BCCI wprowadzone, co z kolei zostało z entuzjazmem przyjęte przez audytorów Price Waterhouse. Po drugie, w ramach usług doradztwa podatkowego, Price Waterhouse zasugerował klientowi, aby (w celu znacznego zredukowania obciążeń podatkowych) zaniechać działalności skarbowej realizowanej dotychczas w Londynie i przenieść ją do Abu Dhabi. Co więcej, Price Waterhouse asystował BCCI w transferowaniu owej działalności. Wyprowadzenie działalności skarbowej BCCI z Wielkiej Brytanii zostało ostro skrytykowane w raporcie Bingham – autor raportu porównał ową operację do „usadowienia opornego ucznia w ciemnym rogu na końcu klasy”. Prowadzenie działalności skarbowej w Abu Dhabi oznaczało, iż działalność ta (uważana za jedną z istotniejszych rodzajów działalności banków) nie została objęta nadzorem Bank of England, a w konsekwencji, uznano, że interesy brytyjskich klientów (zwłaszcza zaś deponentów) BCCI zostały zagrożone. Po trzecie, Price Waterhouse był odpowiedzialny za sporządzanie sprawozdań finansowych BCCI, które bank przekazywał do Bank of England. W rezultacie, audytorzy Price Waterhouse, w ramach realizowanych badań sprawozdań finansowych BCCI, *de facto* weryfikowali i oceniali prawidłowość własnej, wcześniej wykonanej pracy.

Audytorzy Price Waterhouse przyjmowali od BCCI korzyści majątkowe. Po pierwsze, dwaj audytorzy otrzymali od badanej jednostki pożyczki pieniężne. Po drugie, jedna z filii BCCI przekazała co najmniej jednemu kluczowemu audytorowi (po tym, jak przeprowadził on badanie) znaczną kwotę środków pieniężnych. Ponadto, audytorzy korzystali w celach prywatnych z luksusowych nieruchomości należących do badanej jednostki.

Od wczesnych lat funkcjonowania BCCI pojawiało się wiele informacji wskazujących na istnienie poważnego ryzyka manipulacji księgowej. Audytorzy (zarówno Ernst and Whinney, jak i Price Waterhouse) przez długi czas ignorowali jednak owe sygnały. W 1985 r., w reakcji na ujawnienie informacji o poważnych kłopotach finansowych BCCI (polegających na utracie znacznej kwoty środków pieniężnych), luksemburski organ nadzoru finansowego nakazał przeprowadzić przegląd operacji związanych z działalnością skarbową banku. W wyniku przeprowadzonego przeglądu, audytorzy Price Waterhouse odkryli istotne nieprawidłowości, jednak w rzeczywistości umyślne manipulacje księgowe kierownictwa BCCI błędnie zinterpretowali jako „wyraz niekompetencji i błędów popełnionych przez niedoświadczonych amatorów działających na rozwiniętym i skomplikowanym rynku”. Po upadku banku, audytorzy przyznali, iż początkowo doszli do wniosku, że „przyjęte przez spółkę zasady rachunkowości są wynikiem niekompetencji. Z perspektywy czasu wydaje się jednak, że [...] było to umyślne działanie prowadzące do sztucznego zawyżenia przychodów”.

Już w 1987 r. Price Waterhouse miał świadomość istnienia poważnych nieprawidłowości, odnoszących się do zapisów księgowych BCCI – mimo dysponowania wiedzą pozwalającą zanegować prawdziwość danych prezentowanych przez BCCI w sprawozdaniach finansowych, audytor wydawał pozytywne opinie. Postępując w ten sposób, Price Waterhouse przyczynił się do wprowadzania w błąd użytkowników sprawozdań finansowych

BCCI. Co więcej, audytor nie powiadomił o wykrytych istotnych nieprawidłowościach (np. o naruszeniu przez badany podmiot przepisów prawa bankowego) stosownych organów nadzorujących właściwe funkcjonowanie rynku kapitałowego – ukrywając owe informacje, audytor pośrednio uczestniczył w bezprawnych działaniach kierownictwa BCCI. W 1987 r. do Bank of England dotarły informacje o przejawach nielegalnych praktyk BCCI – żadna interwencja nie została jednak podjęta, gdyż Bank of England polegał na opinii audytora, który wykluczył możliwość niezgodnych z prawem działań kierownictwa BCCI. Tym niemniej, już w 1988 r. audytorzy Price Waterhouse opracowali raport, w którym zwrócili uwagę na silną koncentrację kredytów i pożyczek udzielanych przez BCCI – podkreślono problem „dużych klientów”, z których część stanowili udziałowcy BCCI. Ponadto, w raporcie tym zawarto obawę, że niektóre operacje inwestycyjne, prowadzone przez BCCI w Stanach Zjednoczonych, mogą okazać się niedozwolone. W opinii Bingham, faktyczne obawy audytorów były znacznie poważniejsze, jednak stosownym władzom przekazano jedynie szczątkową wiedzę, gdyż audytorzy stanęli przed problemem pogodzenia obowiązku ujawnienia pewnych informacji stosownym organom nadzoru z chęcią utrzymania zaufania klienta (BCCI) – w tym przypadku audytorzy Price Waterhouse przedłożyli własny interes (i interes BCCI) nad interes publiczny.

W latach 1987–1989 Price Waterhouse niezgodnie z prawdą zaświadczył, że sprawozdania BCCI zostały sporządzone według MSR (Międzynarodowych Standardów Rachunkowości). W rzeczywistości, w sprawozdaniach finansowych BCCI nie ujawniono (wymaganych przez MSR 24) istotnych informacji o transakcjach realizowanych z jednostkami powiązаныmi, czego audytor nie zweryfikował, a w konsekwencji nie nakazał BCCI dokonania owych ujawnień (BCCI nie ujawnił informacji m.in. o powiązaniu kapitałowym z ICIC Group oraz o poręczeniach, jakie udzielił na rzecz ICIC Group). Ponadto, audytorzy Price Waterhouse nie pozyskali wystarczających dowodów, na podstawie których weryfikowali wartość wykazywanych przez BCCI należności. Audytor nie przeprowadził właściwych procedur, mających na celu zweryfikowanie wartości uzyskanych zabezpieczeń (poręczeń) oraz zbadanie możliwości wyegzekwowania posiadanych przez bank należności. Tym samym, Price Waterhouse przyczynił się do zawyżenia wartości prezentowanych w bilansie BCCI kredytów i pożyczek (zaistniały u BCCI problem „złych kredytów” dotyczył zwłaszcza należności od dwóch głównych klientów banku, a mianowicie CCAH – Credit and Commerce American Holdings oraz Gulf Group).

W 1990 r. Price Waterhouse, zachowując poufność, zgłosił do Bank of England swoje obawy – audytorzy podejrzewali, że informacje finansowe prezentowane przez BCCI zostały sfałszowane. Ta radykalna zmiana postawy audytorów Price Waterhouse (którzy wcześniej ukrywali swoje obawy, w celu utrzymania dobrych stosunków z klientem) jest tłumaczona na wiele sposobów. Według jednej z wersji, pod koniec 1989 r. do Price Waterhouse zgłosił się wysoki urzędnik BCCI z informacjami na temat różnorodnych oszustw i manipulacji, jakich dopuściło się kierownictwo banku – tak oczywistych dowodów nie sposób już było lekceważyć. Niektórzy twierdzą z kolei, że audytorzy uznali zidentyfikowane u BCCI za problemy na tyle poważne, że zaczęli się obawiać, iż mogą zostać pociągnięci do odpowiedzialności, jeśli odkryte fakty nie zostaną ujawnione odpowiednim władzom. Mimo zdobycia kolejnych dowodów potwierdzających występowanie u BCCI manipulacji księgowych, Price Waterhouse wydał w odniesieniu do sprawozdania finansowego za 1989 r. opinię bez zastrzeżeń – opinię tę audytor uzależnił od faktu, że rząd Abu Dhabi pokryje straty poniesione przez BCCI (rząd Abu Dhabi zagwarantował dokapitalizowanie BCCI). Bank of England, we współpracy z rządem Abu Dhabi, zamierzał wdrożyć program

restrukturyzacji BCCI, aby wyprowadzić spółkę z poważnych kłopotów finansowych – obawiano się bowiem, że bankructwo BCCI wywoła panikę na rynkach finansowych. Zamiast zatem ujawnić w swojej opinii wszelkie nieprawidłowości, jakich dopuściło się kierownictwo BCCI, Price Waterhouse zaświadczył, iż sprawozdanie finansowe wiernie odzwierciedla sytuację ekonomiczną spółki. Jednocześnie, audytor zataił przed użytkownikami sprawozdania finansowego BCCI powagę sytuacji (kłopoty finansowe), w jakiej znalazła się spółka. W konsekwencji, instytucja publiczna, jaką jest Bank of England, pośrednio przyczyniła się do potwierdzenia nieprawdy przez audytora BCCI, co ostatecznie zwiększyło jedynie liczbę podmiotów, które ucierpiały w wyniku bankructwa BCCI (bank ów do końca swojego istnienia pozyskiwał od klientów nowe depozyty).

2. Przypadek Marionnaud/KPMG oraz Cofirec

Skandale korporacyjne z negatywnym udziałem audytorów nie ominęły też Francji. Jednym z ciekawszych jest przypadek prowadzącej działalność na skalę globalną grupy z branży dystrybucji kosmetyków – firmy Marionnaud, którego akcja rozegrała się na początku obecnego stulecia. Do głównych przyczyn nieskutecznego audytu zewnętrznego należy tu zaliczyć (Pigé 2008; *Décision de la Commission...* 2007; De Senneville, Bayle 2005; *L'ex-direction de Marionnaud...* 2005; Consard 2005):

- niezachowanie przez audytorów należytej ostrożności i zawodowego sceptycyzmu podczas realizowanego badania,
- ignorowanie przez audytorów sygnałów ostrzegawczych,
- niezachowanie przez audytorów niezależności – świadczenie na rzecz badanej jednostki dodatkowych usług pozaaudytowych.

Według AMF (*Autorité des Marchés Financiers*, francuski organ odpowiedzialny m.in. za nadzór nad rynkiem kapitałowym), KPMG, tj. główny audytor Marionnaud, pominął pewne istotne procedury badania. W odniesieniu do krytycznych obszarów finansów badanej jednostki, pozyskując dowody stanowiące podstawę wydawanej opinii, audytorzy ograniczyli swój wywiad do jednej tylko osoby – dyrektora działu księgowości Marionnaud. Wyjaśnienia pozyskane od owego dyrektora nie zostały potwierdzone ani przez pozostałych pracowników badanej jednostki, ani też przez własne bardziej szczegółowe analizy (których przeprowadzenia audytorzy zaniechali), polegające np. na skonfrontowaniu pewnych danych. Ponadto, audytorzy nie zachowali zawodowego sceptycyzmu w odniesieniu do wyjaśnień, które pozyskali od prezesa Marionnaud, tj. osoby uwikłanej w fałszowanie sprawozdań finansowych spółki sporządzonych za lata 2002–2003. Manipulacje Marionnaud polegały przede wszystkim na zawyżaniu wartości przychodów z tytułu zwrotów promocyjnych uzyskiwanych przez spółkę od dostawców³, ale również na: zawyżaniu wartości zapasów towarów utrzymywanych przez zagraniczne filie Marionnaud, niewłaściwym ujmowaniu finansowych skutków programów lojalnościowych dla klientów, nie-

³ Chodzi tu o kwoty przekazywane dystrybutorom (Marionnaud to spółka specjalizująca się w dystrybucji kosmetyków) przez producentów towarów, zazwyczaj na koniec danego roku, w celu zrekomensowania poniesionych przez dystrybutora kosztów działań promocyjnych, mających zwiększyć sprzedaż produktów danego producenta. Innymi słowy, „zwroty promocyjne” stanowią niejako udział producenta w poniesionych przez dystrybutora nakładach promocyjnych, takich jak: nakłady na reklamę lub utrata części przychodów w wyniku zaproponowania nabywcom rabatów na wybrane produkty.

właściwym aktywowaniu kosztów produkcji kart stałego klienta, zaniżaniu wartości odpisów aktualizujących należności, zaniżaniu wartości rezerwy utworzonej z tytułu ryzyka niezrealizowania zamiany wyemitowanych obligacji zamiennych na akcje. Z kolei Cofirec, drugiemu audytorowi Marionnaud⁴, zarzucono brak zawodowego sceptycyzmu i zbytne poleganie na opinii głównego audytora – Cofirec niewystarczająco dokładnie zweryfikował pracę KPMG. AMF zwrócił uwagę na szczególną odpowiedzialność audytorów Cofirec w odniesieniu do najpoważniejszej manipulacji Marionnaud, jaką było wspomniane już zawyżanie wartości przychodów z tytułu zwrotów promocyjnych uzyskiwanych przez badaną jednostkę od dostawców. Oskarżyciele AMF stwierdzili wręcz, że Cofirec ponosi solidarną odpowiedzialność wraz z KPMG za niezachowanie należytej staranności zawodowej przy badaniu owego krytycznego obszaru – uznano bowiem, iż „zwroty promocyjne” stanowią w przypadku przedsiębiorstw zajmujących się pośrednictwem w handlu towarami jeden z obszarów krytycznych, tj. obszarów narażonych na istotne ryzyko manipulacji. AMF podkreślił, że obowiązująca we Francji zasada podwójnego audytora z założenia nie zwalnia żadnego z audytorów z części odpowiedzialności za przeprowadzane badanie (w odniesieniu do głównego audytora) lub za weryfikowanie prac głównego audytora (w przypadku audytora weryfikującego). W konsekwencji, szczególnie w odniesieniu do obszarów krytycznych, audytor weryfikujący powinien samodzielnie przeprowadzić wszelkie niezbędne procedury, w celu zidentyfikowania istniejącego ryzyka i jego wpływu na informacje prezentowane w sprawozdaniu finansowym oraz, niezależnie od zakresu prac zrealizowanych przez głównego audytora, powinien podjąć stosowne działania weryfikujące poprawność jego ocen i wniosków. W przypadku „zwrotów promocyjnych” audytorzy Cofirec zaniechali przeprowadzenia stosownych procedur weryfikacyjnych, w następstwie czego, manipulacje kierownictwa Marionnaud nie zostały wykryte.

Według AMF, już w 2002 r. KPMG odkrył istotne nieprawidłowości w księgach rachunkowych Marionnaud, jednak nie wyciągnął z tego żadnych konsekwencji. AMF wysunął przeciwko audytorom KPMG i Cofirec poważne oskarżenia – według AMF, audytorzy ci wiedzieli lub powinni byli zdać sobie sprawę z faktu, że informacje prezentowane przez Marionnaud za lata 2002–2003 były nieprawdziwe i mylące. Z ostatecznej decyzji AMF (przewidującej m.in. poważne sankcje dla audytorów Marionnaud) wynika, że audytorzy, zdając sobie sprawę z braków w systemie kontroli wewnętrznej badanej jednostki oraz ryzykownego charakteru „zwrotów promocyjnych”, nie przeprowadzili (z zachowaniem zawodowej staranności) niezbędnych procedur badania, polegających np. na skonfrontowaniu oświadczeń różnych osób oraz porównaniu informacji pozyskanych z niezależnych źródeł – zdaniem AMF, gdyby audytorzy podjęli właściwe działania, manipulacje kierownictwa Marionnaud zostałyby wykryte (zarówno ich charakter, jak i zakres). W konsekwencji, w swojej decyzji AMF uznał, że audytorzy KPMG powinni byli zdać sobie sprawę, że informacje prezentowane w sprawozdaniach finansowych Marionnaud są niekompletne, nieprawdziwe i mylące.

W latach 2001–2002 KPMG świadczył na rzecz Marionnaud usługi w zakresie pomocy przy sporządzaniu skonsolidowanych sprawozdań. Wartość tych usług znacznie przekroczyła kwotę wynagrodzenia z tytułu badania.

⁴ W odniesieniu do grup kapitałowych francuskie prawo nakazuje zaangażowanie dwóch audytorów – pierwszy pełni rolę głównego audytora, drugi zaś weryfikuje pracę głównego audytora – w tym przypadku, głównym audytorem był KPMG, natomiast audytorem weryfikującym był Cofirec.

Uwagi końcowe

Analizując przyczyny nieskutecznego audytu zewnętrznego zidentyfikowane na podstawie omówionych w artykule przykładów, można dojść do wniosku, że część z nich ma charakter uniwersalny. Są bowiem wspólne dla różnych przypadków. Do powtarzających się przyczyn „porażek” audytorów należy zaliczyć:

- niezachowanie przez audytorów zawodowego sceptycyzmu podczas realizowanego badania, brak należytej ostrożności i staranności,
- ignorowanie przez audytorów sygnałów ostrzegawczych,
- niezachowanie przez audytorów niezależności – świadczenie na rzecz badanej jednostki dodatkowych usług pozaaudytowych.

Przedstawione wnioski są zbieżne z wynikami badania, które w amerykańskich warunkach przeprowadziła SEC (*Securities and Exchange Commission*, amerykańska Komisja Papierów Wartościowych i Giełd), poddając analizie 119 przypadków, w których audyt zewnętrzny – jako mechanizm zabezpieczający przed manipulacjami finansowymi – okazywał się zawodny. Z badań tych wynika bowiem, że: w 30 przypadkach audytorzy nie zachowali zawodowego sceptycyzmu, w 19 – byli nieskuteczni w utrzymaniu niezależności, zaś w 16 – ignorowali pojawiające się sygnały ostrzegawcze (*Report Pursuant...* 2002).

W celu zweryfikowania przytoczonych powyżej przyczyn nieskutecznego audytu zewnętrznego, autor niniejszego artykułu przeprowadził własne badanie ankietowe, którego respondentami byli polscy biegli rewidenci. W badaniu tym, zrealizowanym w drugiej połowie 2010 r., udział wzięło piętnastu biegłych, reprezentujących dwie duże firmy audytorskie. Kwestionariusz zawierał łącznie 71 pytań dotyczących elementarnych czynników potencjalnie wpływających na jakość audytu zewnętrznego – celem badania było poznanie sposobu postrzegania przez polskich biegłych istotności owych czynników z punktu widzenia jakości audytu. Badanie to wykazało m.in., że:

- polscy biegli są zgodni, co do tego, że czynnikiem o znaczącym wpływie na jakość audytu jest zachowanie przez audytorów zawodowego sceptycyzmu podczas realizowanego badania (należytej ostrożności i staranności) – istotność owego czynnika została oceniona średnio na 2,80 (w skali od 0 do 4 – im wyższa ocena, tym większa postrzegana istotność);
- niejednoznaczne jest podejście do problemu niezależności: o ile niezależność „indywidualna” audytorów (konkretnych osób biorących udział w danym zleceniu) względem klienta (badanej jednostki) jest postrzegana jako czynnik wywierający na jakość audytu znaczący wpływ – brak aktualnych i przeszłych powiązań pomiędzy poszczególnymi audytorami a klientem (zarówno o charakterze zawodowym, jak i osobistym) oceniono średnio na 3,47, o tyle niezależność firmy audytorskiej jako całości jest przez respondentów postrzegana jako czynnik jedynie umiarkowanie istotny z punktu widzenia jakości audytu – fakt, że firma audytorska, realizując zlecenie (audyt) u danego klienta, nie świadczy jednocześnie na jego rzecz żadnych innych usług (w tym konsultingowych) oceniono średnio na 2,08.

Reasumując, wnioski odnoszące się do przyczyn nieskutecznego audytu zewnętrznego sformułowane na podstawie studiów kilku wybranych przypadków nie zawsze okazują się być zbieżne z postrzeganiem owych przyczyn przez praktyków–audytorów. Stwierdzenie to stanowi poważny argument przemawiający za koniecznością prowadzenia dalszych prac, w poszukiwaniu zestawu uniwersalnych determinant jakości audytu.

Literatura

- Arnold P.J., Sikka P. (2001), *Globalization and the State-profession Relationship: the Case the Bank of Credit and Commerce International*, „Accounting, Organizations & Society” vol. 26, Issue 6, August.
- Bingham J. (1992), *Inquiry into the Supervision of the Bank of Credit and Commerce International*, House of Commons, HMSO (Her Majesty's Stationery Office), London.
- Complaints against the United Kingdom Firm of Price Waterhouse* (2006), JDS (Joint Disciplinary Scheme) Tribunal, before Adrian Brunner QC, Chairman.
- Consard D. (2005), *Marionnaud: l'AMF accuse l'ex-PDG de fraude*, „Les Echos” nr 19519, 13/10/2005.
- Décision de la Commission des Sanctions à l'égard des Sociétés Marionnaud Parfumeries, KPMG SA, Cofirec et MM. Marcel et Gérald Frydman ainsi que de MM. Yves Gouhir et Gérard Caro* (2007), „Autorité des Marchés Financiers”, 5/07/2007.
- De Senneville V., Bayle N. (2005), *Marionnaud: un cas d'école pour le contrôle de la profession d'auditeur*, „Les Echos” nr 19322, 5/01/2005.
- Kerry J., Brown H. (1992), *The BCCI Affair: A Report to the Committee on Foreign Relations*, United States Senate Committee on Foreign Relations, Washington DC.
- L'ex-direction de Marionnaud au cœur d'un scandale comptable* (2005), „L'Expansion” 13/10/2005.
- Pigé B. (2008), *Marrionnaud, les défaillances des procédures de contrôle dans une entreprise familiale cotée, w: Gouvernance, Contrôle et Audit des Organisations*, Economica, Paris.
- Report Pursuant to Section 704 of the Sarbanes-Oxley Act of 2002* (2002), U.S. Securities and Exchange Commission, Washington DC.
- Sandstorm Report* (1991), Price Waterhouse.
- Singh D. (2007), *Banking Regulation of UK and US Financial Markets*, Ashgate Publishing, Aldershot.
- Szczepeńska O., Sotomska-Krzysztofik P., Pawliszyn M. (2004), *Banki centralne wobec kryzysów w systemie bankowym*, „Materiały i Studia”, zeszyt nr 179, Narodowy Bank Polski, Warszawa, listopad.

REASONS OF AUDIT FAILURES. EUROPEAN CASE STUDIES: BCCI, MARIONNAUD

Abstract: This article discusses the case studies of audit failures – the real cases were those where the external audit was involved in falsifying financial statements. The purpose of this analysis was to determine the reasons for the low quality of audit, i.e. identifying the factors that significantly lower audit effectiveness. The analyzed cases, widely discussed in the international mass media, were selected from the economic practices of the European countries. The study of the selected cases was conducted on the basis of the original documents (e.g. reports issued by relevant institutions, judicial decisions, statements of the relevant authorities), as well as secondary studies (e.g. scientific papers, press articles, books). The analysis shows that there are some universal reasons of audit failures.

Keywords: falsifying financial statements, reports, judicial decisions

Cytowanie

- Ambroziak M. (2013), *Przyczyny nieskutecznego audytu zewnętrznego. Studia przypadków europejskich: BCCI, Marionnaud*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 757, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 58, Szczecin, s. 311–318; www.wneiz.pl/frfu.